

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

**Discurs de la Profa. Isabel Morant amb
motiu de la recepció de la medalla d'or de la
Universitat de València.**

València, 19 de gener de 2018

D' UN TEMPS, D' UN PAÍS

Isabel Morant

VNIVERSITAT
D VALÈNCIA

Salutacions.

He de començar agraint a la meua Universitat la distinció que m'atorga. Gràcies als qui heu impulsat la proposta, al rector i al seu equip, ala meua Facultat de Geografia i Història a la Unitat d'Igualtat i al Consell de Govern que va aprovar la concessió.

Professor Lapiedra, professora Burdiel: gràcies per les vostres paraules.

D' UN TEMPS, D' UN PAÍS

1- **Fer Memòria.**

Un acte com aquest es presta a la MEMÒRIA, però quan dic Memòria no em referisc a la meua memòria íntima, personal sinó a la **Memòria Col·lectiva**. Sé molt bé –sóc historiadora- que no puc referir-me a la meua sense dir nosaltres: nosaltres les dones, nosaltres els universitaris, nosaltres els valencians.

Nosaltres les dones que, en un moment donat, ens vam reconèixer com un subjecte polític col·lectiu, amb capacitat per a pensar les coses d'una altra manera, per a canviar les nostres vides.

Nosaltres els universitaris que, en reconèixer-nos com a col·lectiu, assumírem la tasca de construir una Universitat, més democràtica, més social i més moderna. I també més lliure i paritària.

Comprendran vostès per què he volgut titular el meu discurs amb les

paraules de Raimon: D' UN TEMPS, D' UN PAÍS que ja és un poc nostre, d' un país que ja anem fent...

La meua memòria, doncs, se situa en els anys en què la democràcia començava a construir-se en el nostre país, com una esperança i una possibilitat de futur; un moment en el qual molts dels ací presents –els que som ja majors– ens sentim protagonistes. Al llarg del'any passat s'ha parlat d'aquell 1977, l'any de les eleccions legislatives i constituents, el de la demanda de més autogoverni de la gran manifestació a favor de l'Estatut d'Autonomia, etc. I també en 1977 es van celebrar les Primeres Jornades de la dona al País Valencià.

El moviment de dones apareixia llavors com un esclat inesperat; dones, joves en la seua majoria, en l'inici de les seues carreres universitàries i professionals, moltes eren encara estudiants, ens reunírem en el saló d'actes de la llavors facultat d'Econòmiques, en un ambient de llibertat que afavoria els nostres propòsits. Allí es van poder qüestionar totes les evidències: la desigualtat social de les dones, que es posava de relleu en l'educació, en el treball o en l'espai públic; les lleis i els costums que ens subjectaven, a nosaltres, de manera específica, després discriminatòria. Descobrírem que les dones érem menys en les universitats i les carreres estaven feminitzades o masculinitzades i que érem menys en l'espai públic i que les poques que hi havia amb prou faenes tenien protagonisme.

No puc recordar si en aquells dies algú va dir allò que “*lo personal és polític*”, però la idea començava a germinar en les nostres ments: moltes descobrírem, llavors, que la feminitat no era tant una inclinació

de la naturalesa com una normativa social sostinguda sense el nostre consentiment. Res d'açò –es va dir– era natural i inamovible, sinó una situació creada que podia canviar-se per mitjà de l'acció política. D'aquelles jornades –i de moltes altres– eixirien les agendas reivindicatives que el moviment de dones presentaria als partits polítics, que eren els únics que podien forçar un canvi en les lleis.

S'ha dit que les dones ens vam veure afavorides per la democràcia i és veritat. El feminisme va créixer amb la democràcia. No obstant açò, s'ha fet notar molt menys que el feminisme devia contribuir al perfeccionament de la democràcia: qüestions com el divorci, la despenalització de l'adulteri, el lliure ús dels anticonceptius, la planificació familiar, etc. eren mesures necessàries –imprescindibles– per a la construcció d'una societat més lliure, igualitària i més moderna. Les dones –s'ha dit– fan els costums i les dones, més lliures i segures, contribuïrem (i seguim contribuint) a canviar els costums de la nostra societat.

Com intentaré demostrar.

2.- Les dones en el govern de la NAU.

En l'acta de concessió de la medalla que la Universitat m'atorga es destaca que vaig ser la primera dona vicerectora, en el primer govern democràtic de la Universitat. Estem a principi dels anys vuitanta i, en compliment de la LRU, per primera vegada hi havia eleccions en

la Universitat: el personal s'organitzava i s'elaboraven llistes per al Claustre, que havia de triar Rector; les llistes que sorgien en els Centres no eren paritàries (la paraula paritat no s'usava llavors) però bastants dones van ser claustrals. Una vegada elegit el claustre, en el qual el Bloc tenia la majoria, i ja elegit el candidat a rector –el professor Lapiedra– calia elegir a les persones que devien formar part de l'equip rectoral, com a vicerectors. El fet que l'equip que es perfilava fóra enterament masculí amb prou faenes cridava l'atenció dels proponents, incloses les dones que, com jo mateixa, formàvem part de les assemblees. Els estudiants del Bea, no obstant açò, van ser més sensibles i, en públic i en privat, van dir que havia d'haver-hi alguna dona i van proposar noms de dones. Però recorde que la sola idea –repetida en les reunions– podia també provocar resistències dissimulades: una dona, per a què, perquè siga un florer, ho recordeu?; de segur que molts ho recordeu. Jo recorde haver abandonat alguna assemblea, per a no dir el que pensava.

El dubte, en lloc de la seguretat i la confiança, podia frustrar les ambicions i les possibilitats de les dones. Millor abandonar. Si no va haver-hi abandó – si vaig sostenir la meua candidatura – es deu a la seguretat i confiança que em van donar les meues companyes i algun company, que ells sí pensaven que faltaven dones.

Si conte aquests fets no és per a queixar-me, sinó per a mostrar com un fet, aparentment sense importància, podia contribuir a canviar les decisions. Que algú diguera, en públic, *ha d'haver-hi dones*, va ser necessari perquè una situació –invisible– poguera ser reconeguda com un problema, que es podia resoldre amb propostes positives. *No hi ha dones* va ser un gest polític.

Poc després tres dones van ser elegides com a deganes: Carme Barceló va ser la primera dona degana en la facultat de Filologia; Carme Alborch ho va ser en la de Dret, i Carme Lleial en la de Medicina.

La nòmina s'ha fet més gran en nombre i en espais diferents.

L'objectiu és la paritat. Cap a la qual, segons els nombres de la Unitat d'Igualtat, ens estem encaminant. (Guillen Chismol, Elena Navarro: Dones pioneres en la Universitat de València).

3. – Els estudis de les dones.

“Tot el que han escrit els homes sobre les dones deu ser sospitós, doncs són alhora jutge i part, va dir en el segle XVII Poulain de la Barre, feminista poc conegut... Els que van fer i van compilar les lleis eren homes, per la qual cosa van afavorir al seu sexe, i els juriconsults van convertir les lleis en principis” (Simone de Beauvoir, *El Segon Sexe*, 1949, p. 56-57).

La cita que Simone de Beauvoir atribueix a un filòsof cartesià, autor d'un llibre titulat *De l'égalité des sexes* (De la Igualtat dels sexes), publicat en 1673, posava en relleu el pre-judici que movia la ploma dels autors que, durant segles, havien fet la defensa de la superioritat dels homes i la inferioritat de les dones. Considera aquest autor que els seus arguments interessats havien servit per a justificar els privilegis dels homes.

En el segle XX, no obstant açò, les coses estaven canviant i es feia necessari revisar eixos arguments. Però, ¿com, com eixir del laberint? com podem conèixer la veritat sobre les dones? es pregunta l'autora del *Segon Sexe*. Considera que la tasca no pot confiar-se als homes que, com s'ha dit, no són fiables. Així, insisteix en la seua pregunta, ¿en qui podem confiar?

Beauvoir ironitza: potser hauríem de cercar un àngel perquè s'ocupara d'aquestes coses; però els àngels no tenen sexe i difícilment podrien fer-se càrrec del problema. Les dones, en canvi, si ho coneixen i ho pateixen, però no totes estan disposades a enfrontar-ho: cal recordar que estem en 1949 i les que ho han fet —es refereix a les feministes— no han aconseguit eixir de la polèmica, que enfronta als contraris i defensors de les dones. La qüestió, diu, està estancada i no sembla fàcil de resoldre.

Beauvoir reconeix que algunes dones, en el seu segle, han començat ja l'obra que altres podran continuar. L'autora confia en les dones que, com ella mateixa, han pogut acumular els avantatges de tots dos sexes, conèixer el problema i haver adquirit els recursos que són necessaris per a la tasca. Com escriu: *Crec que per a aclarir la situació de la dona, algunes dones segueixen ocupant la millor posició... Moltes dones del nostre temps, que han tingut la sort de recuperar tots els privilegis de l'ésser humà, poden donar-se el luxe de ser imparcials: per a nosaltres és fins i tot una necessitat. Ja no som com les nostres majors, més o menys, hem guanyat la partida.*

El text de Beauvoir posa de manifest la seua ètica: el compromís

d'una dona de lletres, d'una dona que sempre va dir haver sortejat les dificultats en les seues relacions amb els homes, amb la qüestió de les dones i amb la veritat.

Altres dones, en els anys seixanta i setanta havien de prendre eixa torxa: moltes dones feministes estudiants, universitàries, exercint en la Universitat, estaven preparades per a fer la crítica dels discursos de la filosofia i de la ciència que seguien emparant els pre-judicis denunciats per Beauvoir. La mirada de les dones havia de permetre també –i sobretot– produir altres explicacions respecte del fet de ser dona: què és ser dona, i quins significats adquireix en les societats i com pot produir-se el canvi en les vides de les dones.

En els anys setanta i sobretot en els vuitanta, en un moment de gran creativitat, en algunes parts, a Europa i a Amèrica, van començar a proliferar els estudis feministes, en les universitats es van crear els primers seminaris d'estudis i recerca. A Espanya, Madrid, Barcelona i València van ser pioneres. A València, el Seminari d'Estudis i Recerca feminista començaria la seua marxa en 1987, convertit després en Institut Universitari d'Estudis de la Dona en 1991.

En aquest ambient va nàixer la idea d'una Col·lecció de llibres que servira per a donar cabuda i visibilitat als múltiples estudis feministes que s'estaven realitzant, fora i dins de les nostres fronteres. La col·lecció *Feminismos* es materialitza mitjançant un conveni de la Universitat de València, l'editorial Càtedra i l'Institut estatal de la Dona, un projecte que sumava forces i pressupostos.

Feminismos, **el títol en plural**, assenyalava la voluntat d'obertura cap als diferents corrents del feminisme: el pensament feminista és plural. *Feminismos* és també **internacional**: la col·lecció devia arreplegar un ampli pensament circulant a Europa i Amèrica, després hem anat ampliant la nostra geografia. *Feminismos* és igualment **interdisciplinari**: els llibres, produïts des de diferents enfocaments disciplinars, serveixen a diferents disciplines: són llibres d'història, de filosofia, de medicina, de teoria política i d'altres diferents matèries.

Com és conegut, els més de **130 llibres publicats, durant més de 25 anys**, són un referent del coneixement feminista, produït a nivell internacional.

La col·lecció ha trobat els seus lectors: més dones que homes. Moltes confessen la seua empatia i agraïment: "aquest llibre m'ha aclarit moltes coses, ha sigut un descobriment...".

Són llibres que serveixen a les i els investigadores i a la docència universitària.

Llibres, en fi, que haurien de servir per a pensar i repensar les polítiques públiques.

4.- **La història de les Dones.**

En els anys trenta del segle passat, Virginia Wolf cercava, inútilment, algunes dades sobre les vides de les dones angleses en el segle XIX. El

silenci dels llibres li semblava estrany. *Podem suposar –no obstant açò– que aquelles dones haurien deixat alguna petjada: a quina edat es casaven? Quants fills van tenir? Com vivien?* Però en els gruixuts llibres de la història d'Anglaterra que manejaven els estudiants dels Col·leges les dones eren invisibles. Així, diu amb ironia: *Potser caldria demanar-los als estudiants d'aquells Col·leges que reescrigueren la història. ... Per ventura no podrien ells afegir un suplement a la història? Per descomptat donant-li un nom poc cridaner, així les dones podien figurar en ella, sense impropiedad.* (Virginia Wolf: Una habitació Pròpia).

La història que l'escriptora reclamava solament començaria a fer-se realitat cinquanta anys després. En els anys setanta del segle passat, la història es veia qüestionada pels nous subjectes emergents: les dones, com els joves o les minories dissidents, demandaven una història que els compreguera. Mentrestant, a l'interior de la disciplina, els historiadors –descontents amb les abstraccions de l'estructuralisme– s'afanyaven, ens afanyàvem per fer una història més propera als problemes i a les vides quotidianes de les gentes. Així, en les Universitats es va fer freqüent que les dones aparegueren: *en un paràgraf d'un article, en una pàgina d'un llibre o en un capítol de tesi.*

En aquesta història, no obstant açò, les dones apareixien disminuïdes: marcades pel seu sexe, no havien sigut protagonistes de la història amb majúscules, de la qual s'ocupaven els historiadors, la història política o història econòmica, etc. O assenyalades com una excepció, en el cas d'alguna reina, escriptora o política; però aquestes, en general, eren vistes com una excepció, que vindria a confirmar la regla de la insignificància general de les dones.

De nou ací va caldre plantejar-se ¿com eixir d'aquest laberint? La història de les dones no podia resumir-se a fer el comentari i la crítica dels textos de la misogínia. El que es volia era fer una història en positiu, capaç de comprendre a les dones, en la seua diferència, però formant part d'una mateixa realitat social i d'explicar, al seu torn, la diferència dels sexes, com les dones havien sigut diferenciades en relació amb els homes i la manera com el poder havia actuat per a construir la dominació d'un sexe sobre un altre.

Res em complau més que explicar l'experiència d'aquells anys: els debats sobre temes i procediments. Els camins recorreguts en la construcció d'una historiografia que s'ha anat construint en diferents línies: *Història de les dones*, *Història de la diferència de sexes* o de *Gènere*. Però no puc fer-ho ací i ara. Em limitaré a dir que la història de les dones, en els seus inicis, va ser feta exclusivament per dones i que la tasca d'assentar les bases d'una història feminista i acordada amb les exigències de l'acadèmia va ser assumida per les historiadores professionals, una història que es construiria “en els marges” de la Universitat, que es mostrava displicent o silent, i també a distància de l'ortodòxia de la teoria feminista. Es podria dir, com a resum, que *restituir a les dones a la història devia implicar la restitució de la història a les dones i que, tot sumat, la història es veuria ampliada.*

La Història de les dones a Espanya i Amèrica Llatina, per la qual avui se'm reconeix, arreplega una part de la història, produïda, a una i una altra part de l'Atlàntic. L'obra, dirigida, per mi, ha sigut escrita per més de 100 autors, la majoria dones i un 20% són homes. Consta de 4 volums, 4000 pàgines i ha sigut publicada per l'editorial

Càtedra entre 2005 i 2006.

L'obra és fruit d'un treball col·lectiu, del que cal destacar els debats durant la preparació i al llarg de la seua elaboració. En el seu contingut es compleixen els objectius marcats en els debats historiogràfics als quals m'he referit abans. En les seues pàgines les dones apareixen com a subjectes individuals i com a col·lectius, en les seues vides quotidianes i també com a subjectes conformats pel poder o capaços de construir les seues pròpies estratègies. Es destaca la paraula de les dones, les seues accions creatives o polítiques. S'estudia, d'altra banda, les accions del poder, la manera en què les dones van ser diferenciades, dominades i apartades del poder. Es descobreix així el caràcter històric i polític de la dominació. El pas següent –el que no hem donat encara– ha de mostrar com la diferència de sexes i la dominació de les dones s'inscriu en el cor de la política, com un acte polític inicial, sobre el qual es construeixen altres dominacions de raça, religió o de classe.

5.- Les dones escriuen la història.

No hi ha cap vacil·lació, les dones estem ja instal·lades en la història, la llarga història de les dones que pensen, i la història curta de les dones que emprenen la conquesta col·lectiva del saber i de tots els gaudis singulars que ací s'enllacen.

Avui podem dir que les dones hem conquistat els privilegis abans reservats als homes; l'ús de la paraula, el coneixement i una major presència i responsabilitat en l'espai públic... Dir que som més lliures i iguals i que mantenim relacions més properes amb els homes...

Si mirem d'on venim, podem mirar amb satisfacció el que ara som. No obstant açò, no podem deixar de reconèixer les discriminacions que romanen: la desigualtat dels salaris, el repartiment desigual de les càrregues familiars i socials...; sabem el molt que la societat espera de nosaltres: que siguem sensibles, amoroses, generoses, cuidadores i, en fi productores de la felicitat , de tots, abans que la nostra.

Però les coses ja no són com abans, la responsabilitat delo públic i lo privat, de la família i la ciutadania ja no es reparteixen per sexes, ens impliquen i ens competeixen a tots. No podem deixar de demanar a les institucions que actuen en conseqüència.

I què dir de la ideologia, del masclisme? No sé si és un retorn del passat o un present mal construït. Desigual i violent. En els últims anys hem vist créixer la indignació, particularment de les dones joves i dels homes que les acompanyen. La meua impressió és que aquests joves –que utilitzen un llenguatge nou– estan obrint una bretxa interessant. Convé escoltar el que diuen.

També en els nostres dies podem observar un fenomen que em sembla rellevant. Em referisc a les protestes contra els homes de poder: actors, cineastes, polítics, que se senten autoritzats a violentar –**a violar– a les dones, com si les dones foren propietat seua.** Es diria que en aquest malestar que es manifesta en aquests dies, en Nova York, a París o a Madrid, s'estiguera expressant un malestar major; es diria que el que les dones i els homes temen i denuncien són tots els abusos de poder, dels homes que tenen poder: em pregunte si no és aquest malestar el que s'expressa en l'oposició a Trump. Amb altres paraules, les persones

–dones i homes– que en aquests dies mostren el seu rebuig del poder que s'exerceix sobre les dones, serien **demòcrates contra el poder i en defensa de les llibertats personals**. En fi, es diria que l'eslògan del feminisme, allò de **lo personal és polític**, sembla que torna a estar d'actualitat.

COMIAT

El meu afecte i agraïment a les persones amb la quals hem compartit projectes, doblats d'amistat. No us he anomenat, però sabem qui som; sou els actors, els personatges de la meua memòria.

Sr. Rector, autoritats, professors, professores, estudiants d'abans i d'ara, dones feministes, amigues i amics.

Gràcies per escoltar-me.

VNIVERSITAT D VALÈNCIA